

АГРАРНІ РОЗПИСКИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДРІБНИХ І СЕРЕДНІХ СІЛЬГОСПВИРОБНИКІВ

©2018 АБРАМОВА І. В.

УДК 338.242:338.434 (477)

Абрамова І. В. Аграрні розписки як інструмент фінансово-кредитного забезпечення дрібних і середніх сільгоспвиробників

Метою статті є теоретичне обґрунтування та розробка практичних рекомендацій щодо фінансово-кредитного забезпечення дрібних та середніх сільгоспвиробників з використанням аграрних розписок. Встановлено, що українські аграрії перебувають у перманентному пошуку джерел фінансування власного бізнесу. Наразі серед аграріїв найбільший попит має банківське кредитування. Доведено, що система фінансування під заставу майбутнього врожаю з використанням аграрних розписок може стати дієвим інструментом залучення кредитних ресурсів дрібними та середніми сільгоспвиробниками. Порівняльний аналіз банківського кредитування та кредитування з використанням аграрних розписок показав, що останні є більш адаптованими до потреб сільгоспвиробників, оскільки враховують сезонний характер аграрного виробництва та є доволі прозорим інструментом. У разі невиконання зобов'язань за аграрними розписками законодавством передбачена проста і зрозуміла процедура стягнення без судового провадження. Попри очевидні переваги аграрних розписок, процес їх поширення в аграрному секторі економіки країни гальмується низькою обізнаністю сільськогосподарських товаровиробників з механізмом їх використання, відсутністю належного оформлення земельних ділянок у деяких аграріїв, недостатньою відпрацьованістю питань, пов'язаних з поверненням позик, та іншими проблемами.

Ключові слова: сільгоспвиробники, кредитне забезпечення, фінансово-кредитні інструменти, банківське кредитування, аграрні розписки, застава.
Рис.: 3. **Бібл.:** 11.

Абрамова Ірина Вячеславівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів та кредиту, Житомирський національний агро-екологічний університет (Старий бульвар, 7, Житомир, 10008, Україна)

E-mail: irina79abramova@gmail.com

УДК 338.242:338.434 (477)

UDC 338.242:338.434 (477)

Абрамова И. В. Аграрные расписки как инструмент финансово-кредитного обеспечения мелких и средних сельхозпроизводителей

Abramova I. V. The Agrarian Receipts as an Instrument of Financial-Credit Support for Small and Medium-Sized Agricultural Producers

Целью статьи является теоретическое обоснование и разработка практических рекомендаций по финансово-кредитному обеспечению мелких и средних сельхозпроизводителей с использованием аграрных расписок. Определено, что украинские аграрии находятся в перманентном поиске источников финансирования собственного бизнеса. Сейчас среди аграриев наибольшим спросом пользуется банковское кредитование. Доказано, что система финансирования под залог будущего урожая с использованием аграрных расписок может стать действенным инструментом привлечения кредитных ресурсов мелкими и средними сельхозпроизводителями. Сравнительный анализ банковского кредитования и кредитования с использованием аграрных расписок показал, что последние являются более адаптированными к потребностям сельхозпроизводителей, поскольку учитывают сезонный характер аграрного производства и являются достаточно прозрачным инструментом. В случае невыполнения обязательств по аграрным распискам законодательством предусмотрена простая и понятная процедура взыскания без судебного производства. Несмотря на очевидные преимущества аграрных расписок, процесс их распространения в аграрном секторе экономики страны тормозится низкой осведомленностью сельскохозяйственных товаропроизводителей с механизмом их использования, отсутствием надлежащего оформления земельных участков у некоторых аграриев, недостаточной отработкой вопросов, связанных с возвратом займов, и другими проблемами.

The article is aimed at a theoretical substantiation and development of practical recommendations on the financial-credit support for small and medium-sized agricultural producers using agrarian receipts. It is determined that Ukrainian farmers are in permanent search for sources of financing of own business. Nowadays bank lending is the most popular among farmers. It has been proved that the system of financing under the pledge of the future harvest with use of agrarian receipts can become an effective instrument of attraction of credit resources by small and average agricultural producers. The comparative analysis of bank lending and crediting using agrarian receipts have showed that the latter are more adapted to the needs of agricultural producers, because of taking into account the seasonal nature of agricultural production, also they are a fairly transparent tool. In case of non-fulfillment of obligations on agrarian receipts, the legislation provides a simple and clear procedure of collection without court proceedings. Despite the obvious advantages of agrarian receipts, the process of their spread in the agrarian sector of the country's economy is hampered by low awareness of agricultural producers with the mechanism of their use, lack of proper registration of lands in some farmers, insufficient work-out of issues related to repayment of loans, and other problems.

Ключевые слова: сельхозпроизводители, кредитное обеспечение, финансово-кредитные инструменты, банковское кредитование, аграрные расписки, залог.

Keywords: agricultural producers, credit support, financial-credit instruments, bank lending, agrarian receipts, pledge.

Рис.: 3. **Библ.:** 11.

Fig.: 3. **Bibl.:** 11.

Абрамова Ирина Вячеславовна – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры финансов и кредита, Житомирский национальный агроэкологический университет (Старый бульвар, 7, Житомир, 10008, Украина)

Abramova Iryna V. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance and Credit, Zhytomyr National Agroecological University (7 Staryi bulvar, Zhytomyr, 10008, Ukraine)

E-mail: irina79abramova@gmail.com

E-mail: irina79abramova@gmail.com

Аграрний сектор, без перебільшення, є ключовим в економічній системі України. Впродовж останніх років він показує незмінно високі показники з вирощування соняшника, пшениці, кукурудзи, сої та іншої сільськогосподарської продукції.

За даними Міністерства аграрної політики України, у 2017 р. частка експорту продукції аграрного сектора в загальному експорті країни становила 41,5% [4]. Пропри це, потенціал з виробництва продукції сільськогосподарського господарства залишається

повною мірою не використаним. Покращення результатів діяльності аграріїв на пряму залежить від їх здатності швидко мобілізувати як внутрішні, так і зовнішні фінансові ресурси. Проте класичні боргові фінансові інструменти, такі як банківські кредити, вексельні чи облігаційні позики, через високу вартість, тривалу процедуру оформлення, відсутність застави та інші проблеми залишаються недоступними для дрібних і середніх сільськогосподарських товаровиробників. Банки та інші фінансові установи, навіть попри високі потенційні доходи від фінансування сільського господарства, з обережністю ставляться до кредитування аграріїв. У цій ситуації аграрні розписки є альтернативним фінансовим інструментом, який спрощує доступ до фінансових і матеріально-технічних ресурсів дрібним та середнім сільгоспвиробникам.

Питання запровадження та використання аграрних розписок не є новими у вітчизняній науці. Н. Г. Радченко, досліджуючи форми кредитування сільськогосподарських підприємств, доходить висновку, що одним із альтернативних варіантів фінансування аграрної галузі може бути кредитування під заставу майбутнього врожаю, яке успішно функціонує у Бразилії, шляхом застосування фінансового інструменту у вигляді розписок-договору CPR (*Cedula de Produto Rural*), які являють собою обіцянку постачати сільськогосподарську продукцію або здійснювати оплату після реалізації своєї сільськогосподарської продукції в майбутньому взамін на отримання ресурсів (фінансових чи товарних) вже сьогодні для ведення сільськогосподарської діяльності. Завдяки використанню такого інструменту в Бразилії обсяги кредитування аграрного сектора щорічно складають 5 млрд дол. США, а сільськогосподарські товаровиробники змогли збільшити валове виробництво й урожайність своєї продукції [9, с. 357]. С. Ф. Домбровський та Л. С. Тараненко, вивчаючи економіко-правові аспекти впровадження аграрних розписок, відзначають, що Закон України «Про аграрні розписки» відкриває можливість фермерським господарствам та іншим сільськогосподарським підприємствам додатково залучити матеріально-технічні та фінансові ресурси для виробництва сільськогосподарської продукції під заставу майбутнього врожаю [2, с. 321–322]. Н. Г. Маслак, досліджуючи основні інструменти фінансово-кредитного забезпечення аграрних підприємств, робить висновок, що механізм кредитування аграрного виробництва малих і середніх підприємств на основі аграрних розписок дає можливість залучати додаткові матеріально-технічні та фінансові ресурси в їх діяльність [3, с. 129].

Н. А. Правдюк, обґрунтовуючи сутність та механізм застосування аграрних розписок у процесі кредитування сільськогосподарських товаровиробників, зауважує, що практична реалізація механізму аграрних розписок виявила низку законодавчо не-

врегульованих питань, що ведуть до дискредитації боргового інструменту серед учасників фінансово-кредитних відносин. Зокрема, несвоєчасна реєстрація сільгоспвиробниками прав на земельні ділянки унеможливає видання ними аграрних розписок [7, с. 77]. Р. І. Содома та Г. В. Східницька, розглядаючи аграрні розписки як альтернативний механізм кредитування аграрних підприємств, стверджують, що запровадження аграрних розписок дозволить аграрним підприємствам бути менш залежними від фінансування з боку банків чи держави, а це дасть можливість довгострокового планування в сільському господарстві [10, с. 116].

Таким чином, теоретико-методологічні та практичні аспекти впровадження аграрних розписок в аграрному секторі економіки країни знайшли певний відбиток у працях вітчизняних економістів-аграрників. Проте проблеми, які виникають під час їх використання дрібними й середніми сільськогосподарськими товаровиробниками, вказують на необхідність проведення більш ґрунтовного дослідження в зазначеному напрямі, його актуальність та своєчасність.

Метою статті є теоретичне обґрунтування та розробка практичних рекомендацій щодо фінансово-кредитного забезпечення дрібних і середніх сільгоспвиробників з використанням аграрних розписок. *Завдання* статті: дослідити стан та інструменти кредитування агровиробників; виявити особливості використання аграрних розписок в аграрному секторі економіки країни; розробити пропозиції щодо поліпшення фінансово-кредитного забезпечення дрібних та середніх сільгоспвиробників з використанням аграрних розписок.

Теоретичний аналіз порушених у дослідженні питань було здійснено за загальнометодологічною схемою системного підходу. Для вирішення окремих завдань використовувалися: *статистико-економічний метод* (при аналізі сучасного стану кредитного забезпечення виробників аграрної продукції); *метод порівняльного аналізу* (при дослідженні інструментів фінансово-кредитного забезпечення сільгоспвиробників); *метод аналогії* (при розробці пропозицій щодо поліпшення стану фінансово-кредитного забезпечення дрібних і середніх сільгоспвиробників з використанням аграрних розписок); *графічний метод* (для обробки та узагальнення даних, їх зображення в таблицях та рисунках).

Українські аграрії перебувають у перманентному пошуку джерел фінансування власного бізнесу. Якщо для великих сільськогосподарських підприємств доступними є практично всі кредитні продукти, дрібні та середні сільгоспвиробники відчувають гостру нестачу позикових коштів. Наразі серед аграріїв найбільший попит має банківське кредитування. За даними Національного банку України, на початок 2016 р. підприємствам сільського, лісового та риб-

ного господарств було надано банківських позик на суму 48,4 млрд грн (близько 6% від загальної суми позик, виданих нефінансовим корпораціям). Серед них короткострокові позики (терміном до 1 року) домінували над середньо- та довгостроковими (рис. 1).

За даними НБУ, процентні ставки, під які залучалися банківські кредити підприємствами АПК у національній валюті, були вищими за середні ставки в інших галузях економіки. Безумовно, аграрії можуть розраховувати на здешевлення кредитів у вигляді кредитної субсидії, яка полягає в субсидуванні частини плати (процентів) за використання позик, наданих банками в національній та іноземній валюті, з державного бюджету. Проте, як свідчить досвід, обтяжливою та довготривалою для виробників є як сама процедура одержання банківського кредиту, так

і відшкодувань за ним. Окрім того, виділення коштів на здешевлення позик аграріям не має системного характеру. Так, впродовж 2013–2014 рр. фінансування за даною програмою з державного бюджету не відбувалося (рис. 2). Переважна більшість банків вимагають від аграріїв майнової застави чи страхування кредитних ризиків. Моральна застарілість або зношеність основних засобів сільськогосподарських підприємств робить таку заставу досить сумнівною, а значна вартість страхових платежів збільшує ціну і до того недешевих кредитних ресурсів. Наразі аграрії, особливо дрібні та середні, мають гостру потребу в альтернативних банківському кредитуванню варіантах залучення коштів.

Окрім класичних позик, фінансові установи пропонують сільськогосподарським виробникам такі інструменти кредитування, як факторинг, векселі,

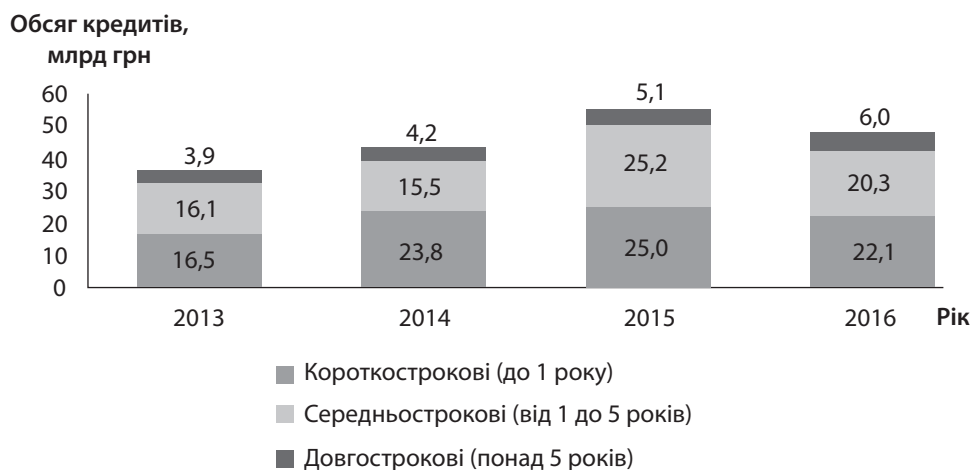

Рис. 1. Обсяги залучених сільськогосподарськими підприємствами кредитів за термінами погашення (на початок відповідного періоду)

Джерело: складено за даними [1].

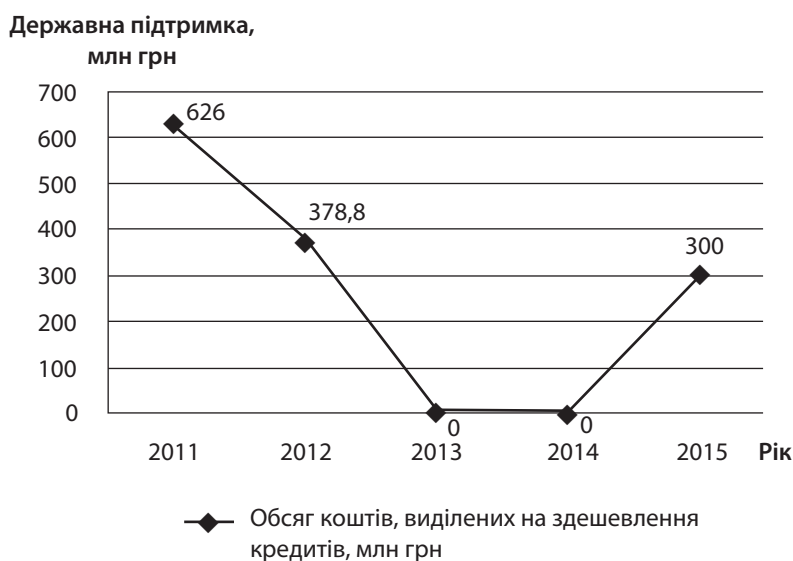

Рис. 2. Державна фінансова підтримка аграрного виробництва за допомогою механізму здешевлення кредитів
Джерело: складено за даними [5].

акредитиви, а також – аграрні розписки. Запровадження в Україні аграрних розписок має на меті покращити та спростити доступ до кредитів малим і середнім агровиробникам. Згідно із Законом України «Про аграрні розписки» (2012 р.), аграрна розписка – це товаророзпорядчий документ, що фіксує безумовне зобов'язання боржника, яке забезпечується заставою, здійснити поставку сільськогосподарської продукції або сплатити грошові кошти на визначених у ньому умовах [8]. Фактично аграрна розписка є угодою між сільгоспвиробником (позичальником) і кредитором (банком, постачальником чи іншим суб'єктом), за якою заставою є майбутній урожай. Залежно від умов розрахунку аграрні розписки можуть бути фінансовими та товарними. За фінансовими – розрахунок відбувається грошима, за товарними – частиною зібраного урожаю [8].

Застосування аграрних розписок передбачає залучення в цей процес широкого кола учасників. Основними з них є: *агровиробник* – позичальник фінансових чи матеріально-технічних ресурсів, *кредитор* – фінансова установа або постачальник матеріальних цінностей, а також *нотаріус*, який засвідчує та вносить дані про всі аграрні розписки в Реєстр аграрних розписок. Участь нотаріуса в оформленні аграрних розписок є обов'язковою – з одного боку, вона надає кредитору впевненість у тому, що угода юридично оформлена правильно, але з іншого – збільшує вартість кредитних ресурсів для позичальника, оскільки послуги нотаріуса є платними. Заставою за аграрною розпискою є майбутній урожай, що вирощується на конкретній земельній ділянці. При цьому сама земельна ділянка не є предметом застави, що є надзвичайно важливим для аграріїв.

Привабливість механізму аграрних розписок, на думку низки науковців, полягає в безумовності зобов'язань аграрного підприємства здійснити належну оплату, відносній легкості обороту цього

інструменту, забезпеченні заставою урожаю з конкретної земельної ділянки, здійсненні полегшеної процедури обороту стягнення на врожай, функціонування відкритого реєстру аграрних розписок з можливістю пошуку обтяжень як по особі, так і по земельній ділянці [11, с. 142]. Крім того, варто зазначити, що кредити, залучені з використанням аграрних розписок, є більш адаптованими до потреб сільгоспвиробників, оскільки враховують сезонний характер аграрного виробництва. Аграрні розписки є доволі прозорим інструментом, оскільки кредитор має можливість у будь-який час оглянути посіви або зібраний врожай, а також відслідковувати рух цього документа через єдиний Реєстр аграрних розписок. У разі невиконання зобов'язань за аграрними розписками законодавством передбачена проста і зрозуміла процедура стягнення без судового провадження.

Перше випробування цього новітнього інструменту фінансування відбулося на Полтавщині у 2015 р. у межах пілотного проекту «Аграрні розписки в Україні», який впроваджується Міжнародною фінансовою корпорацією (IFC) в партнерстві зі Швейцарською Конфедерацією. Сьогодні аграрні розписки вже активно використовуються в 7 областях – Черкаській, Вінницькій, Харківській, Хмельницькій, Тернопільській, Миколаївській та Сумській. Після введення в дію Реєстру аграрних розписок за межами пілотних проектів планується поширення проекту на територію всієї України. Очікується, що до початку весняного сезону 2018 р. аграрні розписки працюватимуть у кожній області.

Згідно з офіційною статистикою, станом на початок 2018 р. в Україні оформлено 192 аграрні розписки, з них 70 товарних та 122 фінансових [6]. Обсяг залученого фінансування перевищив 1,2 млрд грн (рис. 3). Наразі відсутня будь-яка інформація щодо невиконання зобов'язань позичальником з відкриттям процедури примусового виконання за аграрними розписками.

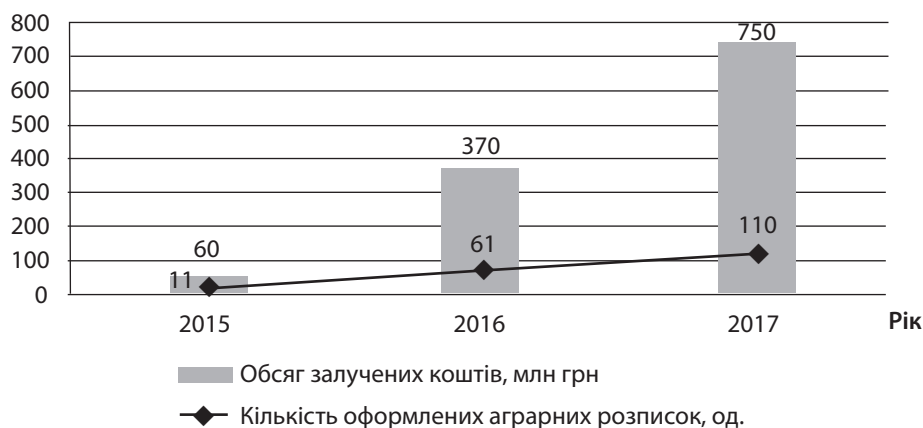

Рис. 3. Динаміка кількості та обсягів залучених коштів з використанням аграрних розписок

Джерело: складено за даними [6].

Фінансові установи та постачальники матеріально-технічних ресурсів сьогодні активно долучаються до кредитування з використанням аграрних розписок і пропонують своїм клієнтам позики за відсотковою ставкою 16–18% річних у гривнях, плюс комісійна винагорода 1% від суми кредиту. Середня сума позики коливається від 1 до 5 млн грн, проте можливим є збільшення суми кредитування за умови додаткової застави. Застава майбутнього врожаю враховується з коефіцієнтом покриття 1,5 від його ринкової вартості без ПДВ. Повернення позики, як правило, здійснюється після продажу зібраного врожаю. Банки надають перевагу агровиробникам, у господарській діяльності яких рослинництво становить не менше 70%, а площа сільськогосподарських угідь – від 300 га та обіцяють видачу позики впродовж 1 тижня [6].

Попри позитивну динаміку впровадження аграрних розписок у сільському господарстві країни, не вирішеними залишається ще ряд питань. Низька обізнаність сільгоспвиробників з механізмом дії аграрної розписки викликає недовіру та небажання використовувати даний фінансовий інструмент. Відсутність реєстрації прав власності та договорів оренди земельних ділянок в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно у значній кількості аграріїв унеможлиблює процес залучення кредитних ресурсів з використанням аграрних розписок. Висока вартість нотаріального посвідчення та невідпрацьованість механізму дострокового часткового погашення аграрної розписки робить її менш доступною, особливо для дрібних та середніх сільгоспвиробників.

Водночас, система фінансування під заставу майбутнього врожаю з використанням аграрних розписок може стати дієвим інструментом залучення кредитних ресурсів аграріями. Міністерству аграрної політики спільно з Міжнародною фінансовою корпорацією (IFC) та їх партнером Швейцарською Конфедерацією слід активізувати інформаційну роботу серед сільгоспвиробників щодо особливостей використання аграрних розписок у їх діяльності. Не менш важливим є залучення до процесу впровадження аграрних розписок потенційних кредиторів. Ними можуть бути не лише банки чи постачальники товарно-матеріальних цінностей, сфера інтересів яких лежить у площині переважно великого бізнесу, а й кредитні спілки, чийми клієнтами переважно є фермери та інші дрібні господарства. Для них аграрні розписки є можливістю виходу на нові ринки та нових клієнтів. Крім того, зважаючи на дедалі вищий попит з боку європейських країн на продукцію тваринництва вітчизняного виробництва, даний фінансовий інструмент доцільно впроваджувати для фінансування і цієї галузі. Варто звернути увагу і на можливість придбання техніки з використанням аграрних розписок.

ВИСНОВКИ

Встановлено, що аграрні розписки є хоча новим, але надзвичайно перспективним інструментом кредитування дрібних та середніх сільгоспвиробників. Вони є доволі надійними (адже заставою виступає майбутній врожай) та надзвичайно гнучкими (виробник може обирати, у якій формі проводити розрахунки – товарній чи грошовій). Наявна практика доводить, що оформити позику з використанням аграрної розписки можна швидше, ніж при банківському кредитуванні, та й форма застави – майбутній врожай – є більш прийнятною для аграріїв. Порівняльний аналіз банківського кредитування та кредитування з використанням аграрних розписок показав, що останні є більш адаптованими до потреб сільгоспвиробників, оскільки враховують сезонний характер аграрного виробництва, і є більш прозорим інструментом, оскільки кредитор має можливість у будь-який час оглянути посіви або зібраний врожай, а також відслідковувати рух цього документа через єдиний Реєстр аграрних розписок.

Попри очевидні переваги аграрних розписок, процес їх поширення в аграрному секторі економіки країни гальмується низькою обізнаністю сільськогосподарських товаровиробників з механізмом їх використання, відсутністю неналежного оформлення земельних ділянок у деяких аграріїв, недостатньою відпрацьованістю питань, пов'язаних з поверненням позик, та іншими проблемами.

Подальші дослідження автора будуть спрямовані на вдосконалення механізму кредитування дрібних та середніх сільгоспвиробників. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Бюлетені Національного банку України на кінець грудня 2012–2015 рр. URL: <https://www.bank.gov.ua/files/stat.pdf> (дата звернення: 25.12.2017).
2. Домбровський С. Ф., Тараненко Л. С. Аграрна розписка як інструмент регулювання договірних відносин за участі сільськогосподарських товаровиробників. *Університетські наукові записки*. 2013. № 4. С. 315–324.
3. Маслак Н. Г. Аграрні розписки в системі фінансово-кредитного забезпечення аграрних підприємств України. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Сер.: Економіка і менеджмент*. 2016. Вип. 1. С. 125–131.
4. Міністерство аграрної політики України. Стан агропромислового комплексу у січні – грудні 2017 року. URL: <http://www.minagro.gov.ua/system/files/Стан%20АПК%2012%20міс%202017.pdf> (дата звернення: 31.01.2018).
5. Міністерство аграрної політики України. Програми державної підтримки АПК. URL: <http://minagro.gov.ua/apk> (дата звернення: 1.02.2018).
6. Новини. Фінанси // Agravery – аграрне інформаційне агентство. URL: <http://agravery.com/uk/posts/show/u-2018-roci-ukrainski-banki-planuut-na-15-zbilisti-kredituvanna-agropidpriemstv> (дата звернення: 05.02.2018).
7. Правдюк Н. Л. Аграрні розписки як альтернативна форма кредитування сільськогосподарських підприємств: обліковий аспект. *Облік і фінанси*. 2016. № 4. С. 69–79.

8. Закон України «Про аграрні розписки» № 5479-17 (поточна редакція – від 19.07.2017 р.). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5479-17> (дата звернення: 15.12.2017).

9. Радченко Н. Г. Аграрні розписки як альтернативна форма кредитування сільськогосподарських підприємств. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету. Сер.: Економічні науки.* 2013. № 1 (1). С. 356–361.

10. Содома Р. І., Східницька Г. В. Аграрна розписка як альтернативний механізм кредитування агропідприємства. *Облік і фінанси.* 2017. № 3. С. 112–118.

11. Стойко О. Я. Кредитування сільськогосподарських виробників під заставу майбутнього врожаю з використанням аграрних розписок. *Наукові читання.* 2013. Т. 2. С. 141–144.

REFERENCES

“Biuleteni Natsionalnoho banku Ukrainy na kinets hrudnia 2012-2015 rr.” [Bulletins of the National Bank of Ukraine by the end of December 2012-2015]. <https://www.bank.gov.ua/files/stat.pdf>

Dombrovskiy, S. F., and Taranenko, L. S. “Ahrarna rozpyska yak instrument rehuliuвання договірних відносин за участі сільськогосподарських товаровиробників” [Agrarian Statement as an instrument for regulating contractual relations with the participation of agricultural producers]. *Universytetski naukovi zapysky*, no. 4 (2013): 315-324.

[Legal Act of Ukraine] (2017). <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5479-17>

Maslak, N. H. “Ahrarni rozpysky v systemi finansovo-kredytnoho zabezpechennia ahrarnykh pidpriemstv Ukrainy” [Agrarian receipts in the system of financial and credit provision of agrarian enterprises of Ukraine]. *Visnyk Sumskoho natsional-*

noho ahrarnoho universytetu. Ser.: Ekonomika i menedzhment, no. 1 (2016): 125-131.

“Novyny. Finansy” [News. Finances]. Agravery - ahrarne informatsiine ahentstvo. <http://agravery.com/uk/posts/show/u-2018-roci-ukrainski-banki-planuut-na-15-zbilsiti-kredituvanna-agropidpriemstv>

“Prohramy derzhavnoi pidtrymky APK” [Programs of state support of agroindustrial complex]. Ministerstvo ahrarnoi polityky Ukrainy. <http://minagro.gov.ua/apk>

Pravdiuk, N. L. “Ahrarni rozpysky yak alternatyvna forma kredyтування silskohospodarskykh pidpriemstv: oblikovyi aspekt” [Agrarian receipts as an alternative form of lending to agricultural enterprises: accounting aspect]. *Oblik i finansy*, no. 4 (2016): 69-79.

Radchenko, N. H. “Ahrarni rozpysky yak alternatyvna forma kredyтування silskohospodarskykh pidpriemstv” [Agrarian receipts as an alternative form of lending to agricultural enterprises]. *Zbirnyk naukovykh prats Tavriiskoho derzhavnoho ahrotekhnologichnoho universytetu. Ser.: Ekonomichni nauky*, no. 1 (1) (2013): 356-361.

“Stan ahropromyslovoho kompleksu u sichni-hrudni 2017 roku” [The state of the agro-industrial complex in January-December 2017]. Ministerstvo ahrarnoi polityky Ukrainy. <http://www.minagro.gov.ua/system/files/Стан%20АПК%2012%20міс%202017.pdf>

Sodoma, R. I., and Skhidnytska, H. V. “Ahrarna rozpyska yak alternatyvnyi mekhanizm kredyтування ahropidpriemstva” [Agricultural application as an alternative mechanism for lending to agri-enterprises]. *Oblik i finansy*, no. 3 (2017): 112-118.

Stoiko, O. Ya. “Kredyтування silskohospodarskykh vyrobnykiv pid zastavu maibutnyoho vrozhaui z vykorystanniam ahrarnykh rozpysok” [Lending to agricultural producers on a pledge of a future harvest using agrarian receipts]. *Naukovi chytannia*. Vol. 2 (2013): 141-144.